

lünk is Váradról az uraknak Szathmárra, még homályos ugyan, talám idővel kinyilatkozik jobban. — Úgy értjük a Posoni Commisso Bécsbe transferaltatott. A citatusok közül nyolczvanon absolvaltattak volna és sokan útban is volnának s haza is érkeztek némelyek. Némelyek nem lesznek a citatusok közzül, úgy mondják s írják is, extra periculum; Barkoczi István uramot ő Nsgát is sokan féltik. Főispán Károlyi László uram ő Nsga is haza jött, igen keskeny válaszszal. A nagy inség csak nevededik a szegény hazán. Adja isten jobb híreket hallhassunk. Tartsa isten kglidet Uram sokáig örvendetes jó egészségben. Datum in Nagybánya die 29. julii. 1671. Kglidnek alá-
zatosan szolgál
Enyedi István.

Külczim: Spectabili ac generoso Dno Dno Michæli Teleki de Szék, Celsissimi D. D. Principis Transilvaniæ etc. Consiliario, ejusdemque Arcis et Præsidiî Kôvar. Supr. Capitaneo, nec non Cottum Tordensis et Maramarosiensis Comitii idem supremo etc. etc. Dno Dno mihi plurimum observando.

(Eredetije a Teleki-nemzetség közös levéltárában M.-Vásárhelytt, 718. sz.)

KONCZ JÓZSEF.

KISFALUDY SÁNDOR KÉT LEVELE DÖBRENTEI GÁBORHOZ.*

Kisfaludy Sándor 1828-ban tagja volt azon bizottságnak, vagy mint akkor nevezték biztosságnak, mely Pesten a m. tud. Akadémia alaprajzát dolgozta ki. 1830-ban rendes tagja lett a nyelvtudományi osztálynak, mely osztályba az Igazgató-Tanács még a következőket nevezte ki: Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály, Kölcsy Ferencz, Horvát Endre, Guzmics Izidor.

Ugyanezen évben történt Döbrentei Gábornak a bölcsészeti osztályba rendes taggá való kineveztetése s titkárrá, — akkor titoknoknak mondották, — való megválasztatása. 1835-ben Kisfaludy Sándor a m. tud. Akadémia tiszteletbeli tagja lett s ugyanez évben váltotta fel Toldy Ferencz, akkor még Schedel Ferencz,** Döbrenteit a titkári hivatalban. Maga Döbrentei, ha nem maradhat meg állásában, Toldynál sokkal inkább óhajtja Kölcsy Ferenczet akadémiai titkárnak s nemcsak levélben, de személyes találkozások alkalmával is, igyekezik reávenni e hivatal elfogadására. Kölcsy azonban a jelöltségtől visszalépett s ez már az 1834-ik év végén nem volt titok.

* E két levél eredetije birtokomban van.

** Sch. a huszas évek végén a Toldy nevet is használta.

Ezen rövid előzmények után itt következik a két levél:

I

Sümeg, Augustus 5-kén 1835.

Kedves Barátom Uram!

Szíves érzéssel vettem becses Uri levelét. Vegye Barátom Uram szíves köszönetemet barátságáért. A levél azonban (sértetlen) ámbár Füredre menetelem napján érkezett Sümegre, csak tegnap, Füredről haza jövelelemmel jutott kezemhez, mivel alkalmatosság nem találkozott utánnam küldethetésére. Füredre menetelemet előző napon pedig már írtam G. Telekynek, és lemondottam a M. T. Társaságnak rendes tagságáról, mind azért, mivel elszórt csekély gazdaságomnak gondgyai, mind azért, mivel nemzetségi jusainknak rajtam fekvő törvényes védelmi kötelessége elmémet és időmet annyira elfoglallják, hogy a literatúrával elfoglaltság nélkül foglalatsozkodni időm alig van, (már pedig?) — — — — —¹ (Időm?) azolta fogyott, miolta (hivatalból?) — — — — Ez volt oka, hogy már két esztendő előtt is tellyes szándékom volt lemondani, a' mi meg is történt volna, ha Barátimnak szíves marasztása nem tartóztat vala. Hogy tavaly nem tellyesíttem szándékomat, annak okát már megírtam. Nem akartam, hogy azt gondolja valaki felőlem, hogy a jutalom ketté osztásán neheztelése miatt mondtam le, — én, ki midőn írni kezdettem, nem csak jutalomról nem lehetett még szó, hanem míveimnek költségeimen kinyomtatattása még utolsó falatomat is elragadta volna, ha egyedül abból kell vala élnem.² Most személyemnek és őszinte karakteremnek megtagadása, gyanúba hozathatása, és megmocskoltathatása nélkül már nem maradhattam volna tovább. Ennek kijelentése után, bizonyos vagyok benne, hogy Barátom Uram is, semmi okra nézve sem fogná tovább tőlem kívánni, hogy maradgyak. Soknak tövis voltam én szemében azon okból, hogy noha fizetésem volt,³ kiszabott munkákat el nem vállaltam: mert mint költő soha másnak akarattya után dolgozni se nem szerettem, se nem tudtam volna. Én csak kényem-kedvem szerint, gondoktól szabad elmével, mulatságból

¹ A három lapra terjedő levélből ép a középen egy sor nagyobb része ki van szakítva.

² Az akadémiai nagy jutalom, melyről itt szó van, kétszáz aranyból állott; ez 1831-ben Pázmándi Horvát Endrének ítéltetett «Árpád» cz. hőskölteményéért, 1832-ben Kresznerics Ferencznek magyar szótáráért, 1833-ban pedig megosztva Kisfaludy Sándornak s Vörösmarty Mihálynak, előbbeninek munkái III. és IV. köteteért.

³ A m. tud. Akadémia r. tagjainak fizetése különböző volt, így p. o. Kisfaludy Károlyé mint helybelié évi 500 pengő forintban, Berzsenyié mint vidékié 300 pengő forint évdíjban állapított meg.

szerettem s tudtam firkálni, nem pedig kötelességből; és azért a tudós nevezetet minden időben elvettem magamtól.

Azonban, ha rendes tagja nem leszek is a társaságnak, mégis marad több jó Barátim által annyi befolyásom a társaságba, hogy Barátom Uramnak erántam minden időben tapasztalt szívességét és barátságát viszontagolni módom és alkalmam leend távollétemben is. Bizonyos vagyok benne, hogy a többség most is Barátom Uramra fog a titoknokságért szavazni.* Noha megvallom, hogy nézetem szerint sokkal jobban szeretném, hogy — — — — — lenne, és így ment (maradjon?) rossz akarójinak megtámadásaitól; független mindenkitől beszédére és tetteire nézve; háboríthatlan nyugalomú hivatalban, millyenben egy titoknoknak része soha nem lehet, minthogy ellenségei könnyen találnak okot, és alkalmat a belékötésre, és fúrdalásra. Ha az ellenséges párt mégis nemesebb természettel bírna, akkor a küzdés is érdekesebb s érdemesebb lehetne; de a cél, melyre törekszik, nyilvánosság: az, hogy a M. T. Társaságnak mind kormányát, mind hasznát tulajdonává tehesse, sőt a nemzet nyelvét is önkényes hatalmába keríthesse. Csak ezen utolsó tárgy érdemelne meg a küzdést, ha a küzdő hely egyedül a Társaságnak tereme volna, és nem az egész Haza és Nemzet.

Még a napokban egy Regét küldök Barátom Uram kezeihez. Ennek keresztneve most: *A Somlai Vészüret*. Két énekben. Ez, noha magában is egy kis egész, utóbb talán két első éneke lesz *Essegvár* nevezetű hosszabb regémnek; de ennek még csak program-mája kész.**

Ezt felolvasás végett küldöm a nagygyűlésre, ha érdemesnek fog arra tartatni. Tavaly sokan, különösen az Aszszonyok (úgy halottam) panaszkodtak, hogy Regém a gyűlésben fel nem olvastatván, semmi mulatságok nem volt: el is hihetni, hogy a Szép Nemet a száraz tudományos értekezések keveset érdeklik. Azt pedig a M. T. Társaságnak, mind addig, míg a magyar nyelv terjesztésének kell

* A m. tud. Akadémia alelnöke, gróf Széchenyi István, már 1834 október 29-dikén erre vonatkozólag így írt az elnök, gróf Teleki Józsefnek: «Most tartandó pesti nagy gyűlésnek főbb tárgya, azt hiszem, a titkár s némi más tagok választása lesz. A mi az elsőt illeti, mindent fontolóra vevén, akár Kölcsy, akár Schedel lesz, ítéletem szerint mindegy, csak más ne legyen, vagy Döbrentey ne maradjon stb». Gróf Széchenyi István Levelei. I. 537.

** K. regéinek első gyűjteményét Budán 1807-ben adta ki. — *Essegvár* a Pakony egy romladozott vára Veszprém megyében, melyről Fényes Elek Magyarország geographiai szótára II-dik kötetében (102. lap) ezeket írja: «— — némellyek a romaiak *Essetia minor* telepjének tartanak, mások pedig azt mondják, hogy Hunyady Mátyás Himfy nevű udvarmestere (kitől Kisfaludiak, tehát a Himfy szerelmeinek lelkes éneklője is származnak) egyik vejének, Essegvárinak lakása volt».

egygyik főczélljának lenni, míg a magyar korona alatt lélekző tizenkét millió ember mind magyarul nem beszélt, szem előtt kell tartani, hogy az aszszonyokat is érdekellyék munkálatai: mert a Szép Nem e nemzetnek első dajkája; az állította a született gyermeknek nyelvét és nemzetiségét legerősebb, legtartósabb alapra. Azért ösztönözött engem hazafiúi (érzés?) — — — sokat — — a tudós nevezetre, mellyet gyakorta jó (ész?), és nem — — hordoz, (hogy aszszonyok)nak,¹ kik által a nyelv és nemzetiség leginkább terjedhet.

Ezen regémet méltóztassék vétele után, a gyűlés előtt, Sztrokayné Aszszonysággal,² kit szívesen tisztellek, közleni. A gyűlés után pedig méltóztassék kéziratomat mindgyárt Sághy Ferencz Úrnak kezébe adni, ki ennek rendeltetéséről már értesítve vagyon. Ezen rege a szép nemet, és különösen a fellyebb tisztelt Aszszonyságot, ismét fel fogja ellenem ingerleni; de a rege utóbbi folamattyában *Szép Lenke* dicsőséggel győzvéen, be fognak tellyesedni a második ének' végén mondott szavai. —

Egyéberánt beces, úri barátságába ajánlott, tisztelettel vagyok Kedves Barátom Uramnak alázatos szolgája 's barátja

Kisfaludy Sándor.

Kisfaludy Sándor gyanítása, a m. tud. Akadémia titkári hivatalának újabb betöltése iránt, nem valósult s ezen Döbrentei legjobb barátjai épen barátjok érdekében örvendettek. Berzsenyi Dániel Döbrenteihez írt utolsó levelében erre vonatkozólag így ír:

« — — —, de örvendek annak is, hogy a múlt nagy gyűlésben collegámmá lettél; nem csak azért, mert így szabadságban többet adhatsz literaturánknak és barátidnak, de azért is, mivel így minden bizonnyal többet adhatsz magadnak is Reményilem érzeni fogod azt is, hogy a szabadságnál szebb dicsőség nincs »³

Kisfaludy Sándort, ki lemondott a rendes tagságról, ugyanazon gyűlés, melyen D. helyébe Toldy Ferencz választatott meg titkárrá, a m. tud. Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta.

II.

Kedves Barátom Uram!

Múlt hónapban írt levelemben bátor voltam Barátom Uramat arra kérni, hogy Kossuthnál lévő kéziratomat, mit a censura vissza

¹ Ez a két szó: *hogy aszszonyok* hozzávetés, mert a levél e helyén szakadás van.

² Vitkovics nyájas vacsoráit, a melyek irodalmunk jeleseinek évek során gyűl helyül szolgáltak, Sztrokayéi váltották fel, mint a hogy ezt Döbrenteinek egy Berzsenyihez írt leveléből tudjuk.

³ «Néhány Levelezet B. D. s D. G. között» kiadta Döbrentei Gábor.

vetett,¹ kezéhez venni, és azt előadandó alkalommal nékem megküldeni méltóztatnék. Minthogy azonban ez még mai napig sem jutott kezemre, könyörgök, méltóztassék azt ezen leveletem általadó, *Nemes Gersó János Úrnak*, sümegi patikárosnak vagy által adni, vagy Kossuth Úr által kezéhez juttatni, mindazáltal pecsét alatt, ki által említett kéziratomat legbiztosabban veendem.

Itt azon hír támadott, a' Honderű is említi,² miszerint Kossuth Landererrel nem egyezhetvén, Helmecczytól, ki lapja jövedelmét már eléгли, és szerkesztését már megúnta, a' Jelenkor szabadalmát fogja megvásárlani? — Ha igaz, hát jó éjszakát a Pesti Hirlapnak.³ Ha igaz, és Kossuth azt nékem jólkor tudtomra adgya, vagy adattya; hát én is képes leendek, előfizetőit a vidékben szaporítani.

Jövő tavasszal, ha élek, összeszedem nemzetségem levéltárában a' régi magyar leveleket. Erről utóbb többet.⁴

Addig is szíves barátságába ajánlott, különös tisztelettel vagyok Kedves Barátom Uramnak

Sümegen Febr. 13-kán 1844, alázatos szolgája

Kisfaludy Sándor.

Külczíme e levélnek:

Nagyságos *Döbrentei Gábor* Királyi Tanácsos, és Főtartományi Biztos Úrnak, több T. N. Vármegyék' Táblabirájának, a' M. t. Társaság' *rendes Tagjának* tisztelettel — Hidon alul, Lyka házban. *Budán.*

Kisfaludy Sándor e levelét, mint láttuk, 1844 februariusában írta, s azon tervét, melyet ebben a jövő évre kijelelt, nem hajthatta végre, mert nyolcz hónap s néhány nap múlva, u. m. 1844 oct. 28-dikán, megszűnt élni. Hátra hagyott munkáit Toldy Ferencz adta ki.

Közli gróf KUUN GÉZA.

¹ Minő kéziratról van itt szó, nagy sajnálatomra nem tudom. Kossuth Lajos erre vonatkozó levele, melyet 1844 marc. 10-dikéről keltezve D.-hez írt, e kéziratról bővebb felvilágosítást nem ad. Kossuth levelének eredetije marosnémeti levéltárámban őriztetik, s ezt több más D.-hez írt levéllel együtt «Döbrentei Gábor élete s munkája» című munkám függelékében szándékozom közrebo csátani.

² Petrichevich Horváth Lázár szerkesztette.

³ A Jelenkor gr. Széchenyi István organuma volt, szerkeszté Helmecczy (1832—48), a Pesti Hirlap 1841-ben indúlt meg Kossuth Lajos vezérlete alatt. A Hírnök a conservatívek egyik lapja volt, szerkesztette Orosz József. Gróf Dessewffy Aurél vezérczikkeit a Világ 1841-dik évfolyama hozta.

⁴ A Kisfaludy-család a *Csák* nemzetségből származott, a melyből való volt a nagyhírű Trencsényi Csák Máté (Matthæus Trencsiniensis).